

CO BRÁNÍ PROFESNÍMU RŮSTU ZAČÍNÁJÍCÍCH UČITELŮ? ANALÝZA ROZVOJE KOMPETENCÍ BĚHEM PRVNÍCH DVOU LET VÝUKY

WHAT HINDERS PROFESSIONAL GROWTH OF NOVICE TEACHERS? AN ANALYSIS OF COMPETENCY DEVELOPMENT DURING THE FIRST TWO YEARS OF TEACHING

Jakub Vlček^{1,2}, Klára Šedová^{1,2}

¹ Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

² Národní institut SYRI

Abstrakt

Tento příspěvek zkoumá vývoj kompetencí začínajících učitelů během prvních dvou let praxe, se zaměřením na důvody vedoucí ke stagnaci nebo regresi. V rámci longitudinálního kvalitativního designu se šest začínajících učitelů zúčastnilo tří kol rozhovorů. Analýza odhalila tři vývojové trajektorie: zlepšení, stagnaci a pokles. Zatímco všichni učitelé vykazovali růst v některých oblastech, žádný z nich se nezlepšoval konzistentně. Mezi překážky rozvoje patřilo zvládnutí kompetence v rámci pregraduální přípravy, omezené porozumění pedagogickým konceptům, limitující přesvědčení o žácích, nízká míra vlastní iniciativy a vnější faktory. Nejvýznamnější roli však hrály vnitřní překážky. Zjištění ukazují individuální rozdíly v profesním růstu a zpochybňují jednotnost počáteční fáze.

Klíčová slova: začínající učitelé; profesní rozvoj; rozvoj kompetencí; longitudinální kvalitativní studie

Abstract

This paper explores the development of novice teachers' competencies during their first two years of professional career, focusing on reasons contributing to stagnation or regression. Using a longitudinal qualitative design, six novice teachers participated in three rounds of interviews. Analysis revealed three developmental trajectories: improvement, stagnation, and decline. While all teachers showed growth in some areas, none improved consistently across all competencies. Barriers to development included mastery of competence from pre-service training, lack of understanding, limiting beliefs, lack of agency, and external factors, with internal barriers being the most significant. The findings

highlight individual differences in professional growth and challenge the assumption of a uniform developmental trajectory during the early years of teaching.

Keywords: *novice teachers; professional development; competency development; longitudinal qualitative study*

1 ÚVOD

V současnosti učitelé čelí mnohým výzvám, se kterými se musí ve své profesní praxi vypořádat. Přesto příprava učitelů často postrádá dostatečný praktický rozměr, což vede k tomu, že absolventi učitelství nejsou na profesní dráhu plně připraveni. Mnoho zemí, včetně České republiky, proto definuje klíčové profesní kompetence, které by si měli budoucí učitelé během studia osvojit (Bořkovec et al., 2023). Výzkumy ukazují, že se tyto kompetence při vstupu do profesní praxe rozvíjí, přičemž první roky hrají v tomto důležitém období významnou roli (Tatik et al., 2024).

2 TEORIE

Mnoho studií se zabývalo rozvojem specifických kompetencí začínajících učitelů (např. řízení třídy). Tento přístup je sice cenný, ale často přehlíží, jak se kompetence vyvíjejí komplexně ve více oblastech, zejména v souladu s národními standardy či kompetenčními rámci. Realizované výzkumy se totiž převážně zaměřují především na obecné trendy v růstu kompetencí, avšak příčinám jejich stagnace či poklesu je věnována menší pozornost. Například učitelé mohou vynikat v řízení třídy, avšak zároveň mít obtíže s integrací ICT do výuky. Tato skutečnost bývá často spojována s nedostatečnou odbornou přípravou zaměřenou na praxi a slabou podporou v prvních letech kariéry (Yang et al., 2021).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Tento příspěvek je součástí longitudinálního kvalitativního výzkumu zaměřeného na rozvoj začínajících učitelů v průběhu jejich prvních dvou let v praxi. Cílem tohoto příspěvku je popsat trajektorie vývoje kompetencí a analyzovat

důvody jejich stagnace či poklesu. Výzkumný vzorek tvoří šest začínajících učitelů českého jazyka v kombinaci s dějepisem či angličtinou, působících na základních a středních školách. Data pro analýzu tvoří polostrukturované rozhovory inspirované dotazníkem z *Národního šetření vnímané připravenosti absolventů učitelství a začínajících učitelů* pořízeny ve třech časových řezech (začátek 9/2022, konec 1. roku 6/2023, konec 2. roku 6/2024). Tato data byla následně analyzována na základě principů zakotvené teorie ve dvou fázích: (1) identifikace vývojových trajektorií kompetencí a (2) analýza důvodů vedoucích k jejich stagnaci či poklesu.

4 VÝSLEDKY

Na základě analýzy dat jsme identifikovali tři trajektorie vývoje kompetencí začínajících učitelů, přičemž u každého učitele jsme byli schopni určit, zda se jeho kompetence během prvních dvou let zlepšily, zůstaly nezměněny či poklesly. Někteří z dotazovaných učitelů si postupně osvojili nové dovednosti a rozšířili svou profesní identitu, zatímco jiní setrvali v zaběhnutých postupech bez výrazného posunu či zcela opustili některé své výukové strategie. Mezi hlavní identifikované překážky rozvoje kompetencí patří: (1) *zvládnutí kompetence v rámci pregraduální přípravy*; (2) *nedostatečné porozumění pedagogickým konceptům*; (3) *limitující přesvědčení o žácích*; (4) *nízká míra vlastní iniciativy* a (5) *vnější faktory spojené s podmínkami školního prostředí*. Nejvýznamnějšími se přitom ukázaly být právě vnitřní překážky, tedy ty, které souvisí s osobními postoji, znalostmi a motivací učitelů – konkrétně body (1) až (4). Naše zjištění zároveň odhalují individuální rozdíly v profesním růstu začínajících učitelů, což zpochybňuje představu jednotného pokroku v prvních letech praxe.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

V tomto příspěvku jsme se zabývali rozvojem kompetencí začínajících učitelů, kdy jsme ukázali značnou variabilitu v jejich profesním růstu. Zatímco někteří učitelé se zlepšili, jiní zažili stagnaci nebo dokonce úpadek ve svých vnímaných kompetencích, což potvrzuje, že rozvoj v prvních letech praxe není vždy samozřejmostí (Dack & Tomlinson, 2025). Žádný z učitelů v našem vzorku zároveň neprošel rovnoměrným rozvojem ve všech kompetencích, což podporuje

myšlenku, že učitelský růst je individuální a mnohostranný (Coppe et al., 2024). Zatímco předchozí výzkumy zdůrazňují vnější bariéry rozvoje, naše výsledky ukazují jako klíčové vnitřní bariéry. Překvapivě právě pocit zvládnutí kompetencí často vedl ke stagnaci, protože učitelé neviděli potřebu dalšího rozvoje.

PODĚKOVÁNÍ

Výzkum vznikl v rámci projektu Národního institutu SYRI (LX22NPO5101) financovaného EU – Next Generation EU (MŠMT, NPO: EXCELES).

6 LITERATURA

- Dack, H., & Tomlinson, C. A. (2025). Preparing novice teachers to differentiate instruction: Implications of a longitudinal study. *Journal of Teacher Education*, 76(1), 12–28. <https://doi.org/10.1177/00224871241232419>
- Coppe, T., Parmentier, M., Kelchtermans, G., Raemdonck, I., März, V., & Colognesi, S. (2024). Beyond traditional narratives about teacher professional development: A critical perspective on teachers' working life. *Teaching and Teacher Education*, 139. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104436>
- Bořkovec, M. (Ed.). (2023). *Kompetenční rámec absolventa a absolventky učitelství: Společné profesní kompetence*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. https://msmt.gov.cz/uploads/kompetencni_ramec_absolventa_2023_10.pdf
- Tatik, T., Nguyen, H., & Loughland, T. (2024). The impact of standards on novice teachers during mandated teaching induction: Lessons from the Indonesian context. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 52(1), 28–46. <https://doi.org/10.1080/1359866X.2023.2298303>
- Yang, X., König, J., & Kaiser, G. (2021). Growth of professional noticing of mathematics teachers: A comparative study of Chinese teachers noticing with different teaching experiences. *ZDM – Mathematics Education*, 53(1), 29–42. <https://doi.org/10.1007/s11858-020-01217-y>